

Leif Drambo: Arbetsmarknadsrevolutionen som kom av sig.

Liber Förlag, Stockholm 1978, 242 s, ca 45 kr.

Den fulla sysselsättningen har under efterkrigstiden kommit att inta ställningen som det främsta målet för den ekonomiska politiken i vårt land. Ambitionsnivån vad gäller sysselsättningsmålet har dock varit oklar därför att det saknas en entydig empirisk norm. Målet har av politikerna i stället ofta formulerats slagordsmässigt som "Arbete åt alla" eller mycket allmänt som i regeringens proposition 1975/76: 211: "sysselsättningspolitikens mål bör vara att medverka till att undanröja hinder för förvärvsarbete och öka antalet arbetstillfällen så att arbete kan erbjudas *alla*, som vill delta i arbetslivet. Detta innefattar en strävan att var och en ska ges möjlighet att delta i arbetslivet efter sin *förmåga*".

Hur dessa målformuleringar skall tolkas är naturligtvis inte självklart. Leif Drambo tolkar dem i sin bok så att alla skall ha rätt till meningsfull sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden. Ingen skall behöva acceptera skyddad sysselsättning av terapikaraktär.

Även om inte alla skriver under på Drambos tolkning av målformuleringarna så torde det dock knappast råda några delade meningar om att ambitionsnivån för sysselsättningsmålet successivt har höjts under de tre senaste decennierna. Det torde väl inte heller råda några delade meningar om att man från 70-talets början kan urskilja en ny viljeinriktning i arbetsmarknadspolitiken, där den tidigare strukturomvandlingsfilosofin har ersatts av en "trygghet på det gamla jobbet"-filosofi. 60-talets arbetsmarknadspolitik betonade rörlighet genom yrkesmässig omskolning och flyttning. Den nya politiken utmärks i högre grad av en tilltro till möjligheten att lagstiftningssvägen stärka de svagaste gruppernas ställning på arbetsmarknaden. En lång rad nya lagar – äldrelagarna, trygghetslagen, främjandelagen, anpassningslagen,

arbetsmiljölagen, förtroendemannalagen, lagen om styrelserepresentation för de anställda, medbestämmandelagen – har därmed också inneburit väsentliga förändringar i den institutionella ramen för arbetsmarknadspolitiken.

Enligt Drambo är dessa förändringar så stora att det är berättigat att tala om en revolutionär förändring i förutsättningarna för arbetsmarknadspolitiken. Men trots detta förefaller, fortfarande enligt författaren, problemen på arbetsmarknaden att förvärras. De utslagna blir allt fler. Det blir allt svårare för de handikappade att få jobb. Och orsaken till detta är att förändringarna i den svenska arbetsmarknadspolitiken stannat på papperet; arbetsmarknadsrevolutionen har kommit av sig.

Drambos bok består av tre delar, på vilka han satt rubrikerna diagnos, analys och aktion. I den första söker han empiriskt belägga sin tes att arbetsmarknadsproblemen förvärrats under senare år. I det följande avsnittet diskuteras olika förklaringar till denna utveckling, och i de två sista kapitlen slutligen söker författaren dra ut de ekonomisk-politiska implikationerna av sin analys.

För att belägga sin tes att problemen på den svenska arbetsmarknaden tenderar att bli allt värre har Drambo valt att kritiskt granska den officiella arbetslöshetsstatistiken.

Arbetslöshetens omfattning är naturligtvis beroende av hur begreppet arbetslöshet definieras. Den vanliga arbetslöshetsdefinitionen i den svenska ekonomisk-politiska debatten är den som härrör från SCB:s arbetskraftsundersökningar, Aku. Arbetskraftsundersökningarna genomförs varje månad genom stickprov och kravet för att en person skall betecknas som arbetslös enligt Aku:s definition är att personen i fråga inte arbetat men att han sökt skaffa sig

ett arbete. Medan SCB för år 1976 registrerade 66 000 personer som arbetslösa i genomsnitt för de tolv mätningarna så slutar Drambos egna beräkningar på att det skulle finnas uppemot en miljon arbetslösa.

Arbetslöshet speglar grundläggande samhällsekonomiska och sociala problem. Arbetslöshet innebär outnyttjad produktionskapacitet och förlorad välfärd men en fixering vid en viss indikator utveckling – för arbetslösheten – kan komma att leda till en politik som mera är inriktad på att påverka indikatorn än på att undanröja de verkliga problemen. Genom att dölja betydande delar av vad som skulle kunna betecknas som den verkliga arbetskraftsreserven döljer statsmakterna också betydande brister på dagens svenska arbetsmarknad.

Drambo har därför sannolikt rätt när han påstår att "Beroende på hur man definierat arbetslösheten väljer man också metoder att avskaffa den." Kan då Drambos uppskattning av antalet arbetslösa betraktas som relevant? För SNS-konjunkturrådets räkning (se 1977/78 års rapport) har jag själv gjort en motsvarande kalkyl och kommit fram till siffran 400 000, dvs knappt hälften av Drambos uppskattning. Den viktigaste skillnaden mellan våra beräkningssätt är att jag försökte uppskatta den arbetskraftsreserv som var tillgänglig vid en viss tidpunkt – folk som vill ha arbete idag – medan Drambo exempelvis också räknat med personer som skulle vilja börja arbeta längre fram, samt samtliga förtidspensionärer, dvs även dem (omkring 50 procent enligt en undersökning som författaren refererar till på sid 51) som inte kan betraktas som förtidspensionerade pga arbetsmarknadsskäl.

Även om Drambos arbetslöshetsmätt enligt min uppfattning överskattar den totala arbetskraftsreserven så torde det inte vara någon tvekan om att det föreligger en betydande balansbrist på den svenska arbetsmarknaden. Den viktigaste förklaringen till denna obalans är enligt författaren en växande klyfta mellan arbetsgivarens anspråk och människor-

nas förmåga, pga effektivitets- och lönsamhetskrav. Kravet på människans anpassning till produktionssystemet har drivits så långt att det blivit näst intill outhärdligt. Det finns enligt författaren nämligen ett starkt samband mellan arbetsmiljö och strukturarbetslöshet samt klara indikationer på att arbetsmiljön blir allt sämre för dem som redan har en dålig arbetsmiljö.

Att arbetsmarknadspolitiken således misslyckats i sin ambition beror enligt Drambo också på att arbetsmarknadsverket sökt tjäna två sinsemellan oförenliga intressen, nämligen individens strävan att få det för honom lämpligaste arbetet och "arbetsköparnas" önskan att få "elitmänniskor". Denna förmenta neutralitetsroll som hittills präglat förmedlingsarbetet har i praktiken inneburit att politiken i själva verket varit inriktad på att anpassa människorna till produktionskrav och inte tvärtom. Således har arbetsförmedlingen haft möjligheten att avstänga arbetssökande men inte dåliga arbetsgivare. Man försöker anpassa arbetsutbudet efter arbetsgivarnas krav men inte påverka efterfrågan av arbetskraft eller arbetsplatsernas utformning.

Drambos analys kan sammanfattas i två slutsatser. Den första är att marknadsekonomin, dvs den konkurrens som är en följd av vår ekonomis utlandsberoende är det grundläggande problemet. Den andra att när lagarna inte leder till önskat resultat, är det inte lagarna det är fel på utan på dem som är satta att kontrollera efterlevnaden. Den ekonomisk-politiska implikationen av dessa båda slutsatser är att det enda raka är att byta ekonomiskt system. Är detta inte möjligt så gäller det att inom ramen för marknadsekonomin öka styrningen, dvs att verkligen utnyttja de befintliga lagarna samt naturligtvis även stifta nya för att tvinga företagen att ta större samhällsekonomiska hänsyn.

Drambos slutsatser kan synas bestickande. Han har emellertid enligt min uppfattning valt en allt för ensidig analysmetod. Med ekonomisk analys brukar man vanligtvis avse en vägning av intäkter och kostnader för olika handlings-

alternativ och därefter jämföra nettore-sultaten. Drambo har valt den något enk-lare vägen med utgångspunkt från sina syften, nämligen att endast redovisa brister (kostnader) i marknadsekonomin och endast plusposter (intäkter) för den "demokratiskt planerade" arbetsmark-naden.

Av analysen i Drambos bok får man ett bestämt intryck av att författaren me-nar att strukturomvandling och mark-nadsekonomi är två sidor av samma mynt. Likaledes får man intrycket att författaren ser ett mycket begränsat vär-de i en fortsatt ekonomisk tillväxt. Den strukturella omvandlingen av näringsli-vet ställer nämligen enligt honom orim-ligt stora krav på individernas anpass-ning. "Strukturomvandlingens vinster för en del motsvaras av stora förluster för andra." Ett försvar av marknadseko-nomin blir utifrån denna utgångspunkt ett försvar av orättsvisorna i dagens samhälle.

Jag tror att Drambo här vilseleder läsaren. Kravet på strukturomvandling ser jag snarare som en följd av samhäl-lets tillväxtambition än av dess val av ekonomiskt system. Det är inte heller självklart att det i marknadsekonomin skulle vara svårare att klara de negativa fördelningsmässiga konsekvenserna av näringslivets strukturella omdaning än i den planerade ekonomin.

Drambo säger sig sträva efter en hel-hetssyn, men har i stället valt en mycket snäv infallsvinkel för sin analys. För den ekonomisk-politiska debattens skull måste boken välkomnas; den är provo-kativt skriven, lättläst och uppmanar verkligen till debatt. Som något mera se-riöst inlägg i debatten kan den däremot knappast betraktas.

Fil dr Christian Nilsson
Uppsala universitet